

Натаниел Хоторн
Кроткото момче

Неколцина от така наречените квакери¹, движени според собствените им думи от вътрешен духовен порив, се появиха в Нова Англия през 1656 година. Понеже репутацията им на хора със загадъчни и вредни принципи се бе разпространила преди да дойдат, пуританите веднага решиха да забранят и да препятствуват по-нататъшното проникване на новопоявилата се секта. Мерките, с които възнамеряваха да очистят земята си от ереса обаче, макар и повече от енергични, се оказаха напълно безуспешни. Квакерите, които смятаха гоненията за небесен зов към стълба на изпитанията, проявиха свята храброст, непозната на самите пуритани, които бяха избягнали неприятностите, като отидоха в затънтените пущинаци да изповядват мирно религията си. Удивително бе обстоятелството, че всяка нация по земята отхвърляше скитащите се ентузиастични, проповядващи мир сред всички хора, и все пак мястото с най-много неприятности и опасности за тях (и поради тая причина най-привлекателно) се оказа заливът Масачузетс.

Глобите, арестите и побоите, раздавани с щедра ръка от благочестивите ни предци, всеобщата неприязън, толкова силна, че бе оцеляла сто години след края на преследванията, били за квакерите такава притегателна сила, каквата за светски мислещите люде биха били покоят, почестите и наградите. Всеки пристигнал европейски кораб докарваше нови групи на сектата, горящи от нетърпение да понесат гоненията, чиито жертви се надяваха да станат. А когато чрез големи глоби на капитаните бе внушено да не ги качват на корабите, те започнаха да предприемат продължителни обиколни пътешествия през индианските земи и да пристигат в провинцията сякаш носени от свръхестествена сила. Техният ентузиазъм, доведен почти до безумие от отношението, което срещаша, ставаше причина за прояви, противоречащи както на правилата за благоприличие, така и на здравия религиозен разум и представляващи поразителен контраст, сравнени с кроткото и благопристойно поведение на колегите им по секта, живеещи днес. Повелите на Духа, достъпни само за душата, които не подлежат на оценка от човешкия разум, станаха оправдание за най-непристойни прояви, които сами по себе си напълно заслужаваха умереното наказание с пръчки. Тези изстъпления, както и преследванията, които бяха едновременно техни причини и следствия, продължиха да се множат, докато през 1659 година правителството на Масачузетс увенча двамина члена на квакерската секта с венеца на

1. Членове на сектата „Религиозно общество на приятели“, основана от Джордж Фокс около 1650 година. – Б. пр.

мъченичеството.

Неизличими петна кръв залепнали по ръцете на всички, дали съгласието си за това действие, но огромна част от ужасната отговорност трябва да легне върху плещите на човека, оглавявал тогава правителството. Бил ограничен и зле образован, а безкомпромисният му фанатизъм се разгарял от зловещи, бурни и неудържими страсти. Той употребил цялото си влияние по грозен и неоправдан начин, за да постигне смъртта на фанатизираните квакери, а цялото му поведение спрямо тях било белязано от зверска жестокост. Квакерите, чието чувство за мъст не ставало по-малко дълбоко от това, че нямало външна изява, запомнили за бъдни времена този човек и помощниците му. Историкът на сектата твърди, че по Божия воля проклятие легнало върху земите около „кървавия град Бостон“, така че нито едно зърно да не покълне в тях. Изправен пред гробовете на някогашните угнетители, той тържествуващо изброява божите наказания, които ги поразявали в дълбока старост и в смъртния им час. Съобщава ни, че умирали внезапно, от насилствена смърт или обзети от безумие. Нищо обаче не е в състояние да надмине горчивата подигравка, с която отбелязва гнусната болест и „смъртта, причинена от скапване“ на свирепия и жесток губернатор.

Привечер в оня есенен ден, станал свидетел на мъченичеството на двамината мъже от квакерската секта, някакъв пуритански заселник се прибираще от столицата в близкия провинциален град, където живееше. Въздухът бе хладен, небето ясно, а мудро настъпващата тъмнина се разсейваше от лъчите на младата луна, която почти докосваше линията на хоризонта. Когато стигна покрайнините на града, пътникът, човек на средна възраст, загърнат в сиво шаячно палто, ускори крачките си, тъй като между него и дома му лежаха почти четири мили скучен път. Ниските къщи със сламени покриви бяха пръснати край пътя на значителни разстояния една от друга и тъй като местността бе заселена едва преди тридесетина години, пространствата, покрити с девствен лес, не отстъпваха по площ на обработената земя. Есенният вятър свиреше в клоните и брулеше листата на всички дървета, освен на борове, и стенеше, сякаш на жален от опустошението, което сам причинява. Пътят бе навлязъл в най-близката до града гора и тъкмо стигна до едно открито пространство, когато слухът на пътника долови някакъв звук, по-нажален и от вятъра. Напомняше воплите на човек, изпаднал в беда, и сякаш идваше откъм висока самотна ела, израсла по средата на почистено, но неоградено и необработено място. Пуританът не можеше да не си спомни, че именно това бе мястото, прокълнато няколко часа по-рано поради

екзекуцията на квакерите, чиито тела бяха хвърлени заедно в набързо изкопан гроб под дървото, на което бяха измъчвани. Той се пребори все пак със суеверните страхове, характерни за неговото време и се застави да спре и се ослуша.

„Гласът по всяка вероятност бе човешки, макар да няма причина за треперене даже и да е така“, помисли си той като напрягаше поглед на слабата лунна светлина. „Струва ми се, че е плач на дете, на някое хлапе, изгубило майка си и попаднало на лобното място. За да ми е спокойна съвестта, трябва да проверя тая работа.“

След това той остави пътеката и малко уплашен тръгна през полето. Макар и така пуста сега, земята бе изравнена и утъпкана от стъпките на хиляди хора, наблюдавали представлението през деня. Сега всички се бяха оттеглили, за да оставят мъртвите в самотата им. Най-подир пътникът стигна до елата, която от средата нагоре бе покрита с живи клони, макар че отдолу се издигаше ешафод, а и други приготовления за занаята на смъртта. Под това нещастно дърво, за което в по-сетни времена вярвах, че заедно със смолата си пуска отрова, седеше единствен самотен оплаквач на невинно пролятата кръв. Беше слабичко, леко облечено момченце, което притискаше лице в могилка прясно изкопана и полузамръзнала пръст и горчиво ридаше – тихичко, сякаш мъката му бе престъпна и можеше да бъде наказана. Пуританът, чието приближаване остана незабелязано, сложи ръка върху рамото на детето и проговори състрадателно:

– Избрало си печално място за подслон, бедно мое момче, и нищо чудно, че плачеш – каза той. – Спри сълзите си и ми кажи къде живее майка ти. Обещавам ти, че ако пътят не е прекалено дълъг, ще те предам в обятията ѝ още тази вечер.

Момчето веднага спря да хълца и обърна лицето си към непознатия. Беше бледо и светлооко, положително на не повече от шест години, но мъката, страхът и нуждата бяха отнели доста от детското в изражението му. Пуританът, като улови уплашения поглед на момчето и усети, че то трепери под ръката му, реши да го окуражи:

– Не, моето момче, ако искам да ти сторя някакво зло, най-лесно е да те оставя тук. Какво? Не те е страх да седиш под бесило до пресен гроб, а трепериш от ръката на приятел. Съвземи се, дете, и ми кажи как ти е името и къде живееш.

– Приятелю – отвърна момченцето с приятен, но боязлив глас, – наричат ме Илбрахим, а моят дом е тук. – Бледото одухотворено лице, очите, чийто поглед сякаш се смесваше с лунните лъчи, приятният

ефирен глас и чуждоземното име накараха пуритана почти да повярва, че момчето наистина е същество, изскочило от гроба, върху който седеше. Но след като видя, че привидението устоя изпитанието на една казана наум къса молитва и като си спомни, че рамото, което бе докоснал, приличаше на живо, възприе едно по-разумно предположение: „Бедното дете не е наред с ума“, помисли си той, „но думите му наистина плашат в подобно място“. Заговори успокоително, като искаше да оживи въображението на момчето.

– Домът ти надали ще бъде удобен в тази студена есенна нощ, Илбрахим, и се страхувам, че не си добре запасен с храна. Аз бързам да стигна до топла вечеря и легло и ако тръгнеш с мене, ще ги имаш и ти.

– Благодаря ти, приятелю, но макар да съм гладен и да треперя от студ, ти няма да можеш да ми дадеш нито вечеря, нито подслон – отвърна момчето с кроткия си тон, на който го бе научило отчаянието независимо от крехката възраст. – Баща ми бе от хората, които всички мразят. Положиха го под тая купчина пръст и тука е моят дом.

Пуританът, който бе хванал малкия Илбрахим за ръката, се дръпна, като че бе докоснал някакво гнусно влечуго. Но той имаше състрадателно сърце, което даже религиозните предразсъдъци не можеха да превърнат в камък.

– Опазил ме бог да оставя това дете да загине, та макар и да принадлежи на проклетата секта – каза си той. – Не сме ли всички издънки на злото? Не тънем ли всички в тъма, докато светлината ни озари? То няма да загине нито тялом, нито духом, стига молитвите и поучението да могат да му помогнат.

След това той се обърна гласно и внимателно към Илбрахим, който пак бе заровил лице в студената пръст на гроба:

– Всички ли врати се затвориха пред тебе, дете мое, та си попаднало на това грешно място?

– Изпъдиха ме от затвора, когато доведоха баща ми тука – отвърна момчето. – Стоях отдалече, гледах тълпата и когато си тръгнаха, дойдох и намерих само тоя гроб. Знаех, че тук спи моят баща и си казах, че това ще бъде домът ми.

– Не, дете, не. Не, докато аз имам покрив над главата си и зальк хляб, които мога да разделя с тебе! – възкликна пуританът, чието състрадание го бе изпълнило цял. – Стани и ела с мен, без да те е страх от каквото и да било.

Момчето зариди отново и се вкопчи в купчината пръст, сякаш истиналото сърце под нея бе за него по-топло от всяко в гърдите на жив

човек. Пътникът обаче продължи да го моли нежно и настоятелно и след като сякаш усети малко доверие, момчето най-подир се надигна. Тъничките му крака обаче се гънеха от слабост, малката му главичка се замая и то потърси опора в дървото на смъртта.

– Толкова ли си слабо, мое бедно момче? – попита пуританът. – Кога за последен път си вкусувало храна?

– Хранех се с хляб и вода в затвора при баща си – отвърна Ибрахим, – но вчера и днес не му донесоха нищо, като казаха, че е изял достатъчно, да може да стигне до края на пътуването си. Не се безпокой заради моя глад, приятелю – аз съм гладувал много пъти и преди.

Пътникът взе детето на ръце и го загърна в плаща си, а сърцето му бушуваше от срам и гняв срещу ненужната жестокост, проявена от оръдията на това гонение. Подтикван от наново събудената топлина на чувствата, той реши, че каквото и да му струва, няма да захвърли бедното малко беззащитно същество, поверено от Небето на грижите му. С това решение в ума той остави прокълнатата поляна и отново тръгна по пътя за дома, на който бе спрял от плача на момчето. Лекият и неподвижен товар почти не затрудняваше движенията му и пътникът скоро видя отраженията на огън в прозорците на хижата, която той – роденият в далечна страна – бе издигнал в пущинака на Запада. Жилището бе заобиколено от доста голямо пространство обработена земя и се гушеше, сякаш търсейки закрила, в подножието на обрасъл с гора хълм.

– Виж, дете – каза пуританът на Ибрахим, чиято глава бе отпусната немошно на рамото му, – ето го нашия дом.

При думата „дом“ по тялото на детето пробягна тръпка, но то продължи да мълчи. След няколко мига те бяха пред вратата на хижата, на която собственикът почука, тъй като в ония ранни години, когато диваците скитаха навсякъде сред жилищата на заселниците, резетата и железните пръчки бяха неотменни гаранции за сигурността на жилището. На чукането се отзова един слуга, роб облечен в груби дрехи и с тъпо изражение, подобие на човек, който, след като се убеди, че дошлият е неговият господар, отвори вратата и освети пътя им със запалена борина. Навътре по коридора червената светлина падна върху една жена с майчинска осанка, но никакви подскачащи дечица не се явиха да кажат добре дошъл на завърналия се баща. Когато влезе, пуританът отгърна плаща си и показа на жената лицето на Ибрахим.

– Дороти, това е един малък извергнат, когото Провидението повери на нашите ръце – каза той. – Бъди добра към него, все едно че е някое от ония мънички същества, които ни напуснаха.

– Кое е това бледо и светлооко момченце Тобайъс? – попита тя. – Да не е детето на някоя християнка, отвлечено от диваците?

– Не, Дороти, това бедно дете не е пленник на дивите племена – отвърна Тобайъс. – Безпросветният дивак щеше да му даде да яде от оскъдния си залък и да пие от дървената му чаша. Християнинът, уви, го е изхвърлил да умре.

И тогава той ѝ разправи как го бе намерил под бесилото, на гроба на баща му, и как сърцето го подтикнало, сякаш някакъв вътрешен глас се обадил, да вземе мъничкия извергнат у дома и да бъде добър към него. Разкри ѝ решението да го храни и облича като свое дете и да му осигури учението, което ще трябва да противостои на пагубните грешни мисли, вкарани вече в главата на детето. Дороти бе дарена с още по-меко сърце от това на съпруга си, така че одобри всичко сторено, както и намеренията му.

– Имаш ли си майка, мило дете? – попита тя. Сълзите бликнаха от препълненото с чувство сърце, щом се опита да отговори, но Дороти най-накрая разбра, че има майка, която както и останалите членове на сектата, е преследвана скитница. Била взета наскоро от затвора, откарана в отдалечени пушинаци и оставена там да умре от глад или да бъде изядена от диви зверове. Такива мерки срещу квакерите не бяха нещо необикновено за тях и те бяха свикнали да се хвалят, че обитателите на пушинака били по-гостоприемни отколкото цивилизования човек.

– Не бой се, момченце, ти няма да усетиш липсата на любяща майка – каза Дороти, след като бе събрала тия сведения. – Спри сълзите си, Илбрахим, и бъди мое дете, както аз ще бъда твоя майка.

Добрата жена оправи малкото легло, от което собствените ѝ деца бяха отнасяни едно по едно в друго място за отдих. Преди да се съгласи да легне, Илбрахим коленичи и докато Дороти слушаше простичката му и трогателна молитва, тя се чудеше как родители, които са го научили на нея, могат да бъдат осъдени на смърт. Когато момчето заспа, тя се надвеси над бледото му одухотворено лице, целуна бялото му чело и се оттегли с някаква тиха радост в сърцето.

Тобайъс Пиърсън не бе сред първите емигранти от старата родина. Той бе останал в Англия през първите години на гражданската война, в която имаше известен принос като драгунски корнет при Кромуъл², но когато амбициозните идеи на водача му започнаха да излизат на бял

2. Оливър Кромуъл (1599–1658) – британски генерал, пуритански държавник и Лордпротектор на Англия (1653–1658). – Б. пр.

свят, той бе напуснал армията на парламента и бе потърсил убежище от борбата, престанала вече да бъде свещена, сред хора с неговите убеждения в колонията Масачузетс. Някои по-земни съображения навярно също бяха допринесли за идването му тук, тъй като Нова Англия предлагаше известни преимущества на хората с незавидно материално положение, както и на разочарованите от религиозна гледна точка, а на Пийърсън до тоя момент му бе идвало нанагорно да издържа жена си и увеличаващото се семейство. С този предполагаем нечист примес в подбудите по-ревностните пуритани бяха склонни да обясняват смъртта на всичките деца, за чието земно благополучие бащата бе мислил прекалено много. Напуснали бяха родината си разцъфнали като рози и като рози бяха повяхнали върху чужда земя. Тези познавачи на пътищата господни, осъдили по такъв начин своя събрат и приписали домашните му мъки на собствения му грях, не се оказаха по-снисходителни и когато видяха, че той и Дороти са решили да запълнят празнотата в сърцата си като осиновят едно отроче на прокълнатата секта. Нито пък се забавиха да уведомят Тобайъс за своето, неодобрение. В отговор обаче, той само посочи малкото кротко момче, чийто вид и държане бяха наистина най-силните аргументи, които можеха да бъдат измислени в собствената му защита. Само че неговата красота и милото му държане понякога имаха най-неблагоприятен резултат, защото фанатиците, усетили повърхността на железните си сърца омекнала и после отново втвърдена, настояваха, че никаква естествена причина не би могла да има такова влияние върху им.

Антипатията към бедното момче се усилваше и от неуспеха на различните теологически дискусии, чрез които се правеха опити то да бъде убедено в грешките на неговата секта. Вярно е, че Илбрахим не бе силен в споровете, но вътрешното му религиозно чувство бе жилаво като инстинкт и не можеха нито да го подмамят, нито да го принудят да се откаже от вярата, заради която баща му бе загинал. Омразата, предизвикана от неговата упоритост, се стоварва в голяма степен и върху закрилниците на детето – и Тобайъс, и Дороти започнаха много скоро да усещат, че са обект на най-силна неприязън, като наблюдаваха студенината в отношенията на мнозина приятели, които бяха ценили. Простите хорица проявяваха чувствата си по-открито. Пийърсън бе човек с известно положение като представител в Генералния съвет³ и избран лейтенант в

3. Орган на местно самоуправление в Нова Англия, притежаващ едновременно законодателни и изпълнителни правомощия. – Б. пр.

гражданската гвардия и все пак само седмица след осиновяването на Илбрахим, подире му започнаха да свиркат и дюдюкат. А един път, както си вървеше през усамотена част на гората, чу гласа на невидим спътник, който крещеше: „Какво ще го правим отстъпника? Аха! Бичът за него е готов! Деветжилен камшик с по три възела на всяко жило!“ Тия обиди дразнеха Пийърсън, когато ги слушаше. Те се настаниха и в сърцето му като се превръщаха в невидими, но мощни сили, които насочваха нещата към един край, който той още не бе допуснал и в най-съкровени те си мисли.

На втората неделя след като Илбрахим стана член на семейството им, Пийърсън и жена му решиха, че е редно да го заведат на общо моление. Очакваха известна съпротива от страна на момчето, но то мълчаливо се приготви и в уречения час бе стегнато в новия траурен костюм, който му бе ушила Дороти. Тъй като енориите тогава, а и в течение на много години сетне, нямаха камбани, сигнал за започване на службите се даваше с барабанен бой. При първия звук на бойния зов към мястото на свята и тиха размисъл Тобайъс и Дороти тръгнаха, хванали за ръцете малкия Илбрахим, като двама родители, свързани от рожбата на своята любов. По пътя им през безлистата гора ги настигаха много познати и всички ги отминаваха от едната или другата страна, но духът им щеше да бъде подложен на още по-жестоко изпитание, когато се спуснеха от хълма и приближеха изградения от борови греди и лишен от украса молитвен дом. Около вратата, където барабанистът продължаваше да изтръгва гръмовитните си призиви, бе изграден внушителен строй, в който влизаха някои от най-старите членове на паството, мнозина от достигналите средна възраст и почти всички млади мъже. За Пийърсън се оказа трудно да издържи съюзените им неодобрителни погледи, но Дороти, която имаше по-друга нагласа, само придърпа момчето по-близо до себе си и не се отклони и крачка от пътя. Когато прекрачиха прага, дочуха събраните да дават с мърморене израз на чувствата си, а когато ругатните, изречени с детински гласове, стигнаха до слуха на Илбрахим, той заплака.

Вътрешният вид на дома бе неприветлив. Ниският таван неизмазаните стени, голите греди и лишеният от драперия амвон не предлагаха нищо, което да възбуди религиозната страст и което без такава външна подкрепа често пъти си остава заспало в сърцето. Подът на помещението бе зает от дълги пейки без тапицерия, които изпълняваха ролята на молитвени банки, а широката пътека служеше да разделя мъжете от жените, като не можеше да бъде преминавана от никой освен от деца под

определена възраст.

Пърсън и Дороти се разделиха при входа на молитвения дом, а Илбрахим, тъй като беше под горната граница, остана на грижите на последната. Сбръчканите злонрави старици се загръщаха по-плътно в ръждиво-червените си наметала, когато край тях минаваше Илбрахим, и даже хубавичките девойки като че се бояха да не се заразят. Мнозина смръщени старици се надигаха от местата си и обръщаха противните си и грозни лица към кроткото момче, сякаш неговото присъствие оскверняваше храма. То бе мила небесна рожба, загубила своя дом, а всичките жители на този жалък свят затвориха срещу му нечистите си души, отдръпваха оцапаните с пръст свои дрехи от допира му и заявяваха: „Ние сме по-благочестиви от тебе.“

Илбрахим седеше до осиновителката си и като я държеше здраво за ръката, доби благоприличен и сериозен вид, какъвто би подходжал на човек със зрели разбирания и утвърдени вкусове, попаднал в храм, посветен на религия, която не признава, но която се чувствава длъжен да уважава. Службата още не бе започнала, когато вниманието на момчето бе привлечено от едно обстоятелство, на пръв поглед незначително. Една жена, закрила лице с качулка и с наметало, плътно загърнало тялото ѝ, бавно премина по широката пътека и седна на първата пейка. Слабият руменец изчезна от лицето на Илбрахим, нервите му се изопнаха, не можеше да отдели поглед от загърнатата фигура.

Когато встъпителната молитва и химн бяха изпети, свещеникът се надигна и като обърна пясъчния часовник, поставен до голямата Библия, започна проповедта си. Бе вече мъж на години с бледо изострено лице, а посивелите му коси бяха плътно притиснати от черна кадифена шапчица. Като младеж той бе усвоил на практика науката на религиозните гонения от архиепископ Лоод⁴ и сега не бе склонен да забрави урока, срещу който бе роптал някога. Като постави често обсъжданата тема за квакерите, той направи историческа справка за сектата и описа нейните догми, в които преобладаваха грешките, а предразсъдъците изопачаваха онова, което бе истина. Спомена последните мерки срещу квакерите в провинцията и предупреди слушателите с по-неустойчива вяра да не се съмняват в справедливостта на жестокостта, която богобоязливите управници най-подир бяха принудени да приложат. Говори за опасността от съжалението – в някои случаи препоръчителна християнска

4. Архиепископ Уилям Лоод (1573–1645) – Кентърберийски архиепископ и противник на пуританите. Екзекутиран за държавна измяна. – Б. пр.

добродетел, но неприложима към тази зловредна секта. Отбеляза, че дяволската им упоритост в погрешния път е такава, че дори малките деца, сукалчетата, били закоравели и отчаяни еретици. Заяви, че никой не бива да се опитва да ги покръства без специална небесна повеля. Иначе, когато им протегне ръка да ги издърпа от блатото, той сам ще потъне в най-големите му глъбини.

Почти всички песъчинки на втория час бяха вече в долната половина на часовника, когато проповедта свърши. Последва я одобрителен шум и духовникът, след като изпя един химн, седна на мястото си с доста самодоволен вид и се зае да изучава резултата от своето красноречие по лицата на хората. Но докато във всички кътчета на помещението се настройваха за песен, случи се нещо, което макар и не дотам необичайно за времето си в тази провинция, още не бе ставало в енорията.

Загърнатата жена, която до тоя миг бе седяла неподвижна в първия ред на слушателите, сега се изправи и с бавна, величествена и уверена стъпка се заизкачва по стъпалата на амвона. Вибрациите на новородената хармония утихнаха, негово светейшество седеше безмълвен и поразен почти до ужас, а тя отвори вратичката и се изправи пред свещената катедра, от която току-що бяха прогърмели неговите клетви. След това се освободи от наметалото и качулката и се появи в най-необичайно одяние. Безформена власеница бе стегната около кръста ѝ с възлеста връв. Гарвановата ѝ коса падаше върху раменете, а чернотата бе набраздена от светли ивици пепел, с която бе посипала главата си. Веждите ѝ, тъмни и ярко очертани, добавяха към мъртвешката бледност на един образ, който, измършавял от нужда и набразден от вдъхновение и неизвестни мъки, не бе запазил и следа от някогашна хубост. Фигурата стоеше загледана строго в събранието и не последва нито звук, нито някакво движение освен едно слабо потрепване, което всеки забеляза у съседа си, но почти не усети у себе си. Накрая, когато ѝ дойде вдъхновението, тя заговори. В първите мигове с тих глас и не винаги Достатъчно ясно. Речта ѝ разкри едно въображение безнадеждно уплетено с разума. Беше неясна и непонятна натруфена реч, която въпреки това сякаш обгръщаше сърцето на слушателя с някаква собствена атмосфера и вълнуваше чувствата му по начин, несвързан с думите. Докато говореше, красиви, но неясни образи се появяваха от време на време – като блестящи предмети, понесени от мътна река. Или пък някоя силна и ярко очертана идея изскачаше напред и се отпечатваше тутакси върху съзнанието или в сърцето. Но течението на нечовешкото ѝ красноречие скоро я доведе до гоненията на нейната секта, а от там имаше само една крачка до

нейните собствени нещастия. Естествено, тя бе жена с бурни страсти, така че омраза и жажда за мъст се бяха прикрили в одеянието на благочестие. Начинът ѝ на говорене се промени, образите ѝ станаха ясни, макар и безумни, а в обвиненията ѝ имаше почти адска непримиримост.

– Губернаторът и неговите могъщи хора – говореше тя, – се събраха и като се посъветваха помежду си, казаха: „Какво да ги правим тия хора? Тия хора, дето са дошли в тая земя, за да порицаят нейните неправди?“ И ето! В съвещателната стая влиза дяволът, приличен на хром мъж, нисък на ръст, облечен в черно, с изкривено потъмняло лице и светли, наведени надолу очи. И застава той сред управниците, да, ходи насам-натам, като шепне на всеки. И всеки подлага ухо, защото думата е: „Убий! Убий!“ Но аз ви казвам – тежко на тия, които убиват! Тежко на тия, които проливат кръв на светци! Тежко на тия, които убиха съпруга и прогониха детето, невръстното дете, да се скита бездомно, гладно и замръзнало, докато загине. А майката оставиха жива в жестокостта на деликатното си милосърдие! Тежко им докато са живи, проклетни да са радостта и насладата в сърцата им! Тежко им в смъртния час, независимо дали ще настъпи с насилие и кръв или след дълги и мъчителни страдания! Тежко им в мрака на къщата, в тлена на гроба, когато децата на децата ще проклинат праха на отците! Тежко им, тежко им, тежко им в деня на Страшния съд, когато всички преследвани и всички избити в тази кървава земя, и бащата, майката и детето, ще ги чакат в деня, от който не могат да се изплъзнат! Семена на вярата, семена на вярата, вие чито сърца се движат от сила, която ви е непозната, станете, измийте от ръцете си тази невинна кръв! Надигнете глас, вие, избрани, извикайте високо и призовете проклятие и божи съд заедно с мене!

След като даде по този начин отдушник на злостния поток, който погрешно бе взела за вдъхновение, жената млъкна. Зовът ѝ бе последван от истеричните писъци на няколко жени, но присъстващите общо взето не бяха увлечени от потока на нейните чувства. Те стояха втрещени, заседнали по средата на бурно течение, което ги оглушаваше с рева си, но не можеше да ги помести със силата си. Духовникът, който до тоя миг не можеше да прогони узурпаторката от катедрата другояче освен със сила, сега се обърна към нея с тон на справедливо негодувание и със съзнание за законната си власт:

– Слез долу, жено, от светото място, което оскверняваш – каза той.
– В божия дом ли трябваше да дойдеш да изливаш нечистотиите от душата си и внушенията на дявола? Слез и помни, че смъртната присъда тегне върху ти. Да. И ще бъде изпълнена, па макар и само заради

днешните ти дела.

– Отивам си, приятелю, отивам си. Казах каквото имах да казвам – отвърна тя с отпаднал и даже омекнал глас. – Изпълних задачата си към тебе и твоите хора. Възнагради ме с камшик, затвор или смърт, тъй като ти е позволено.

Слабостта, породена от бурния изблик, правеше стъпките ѝ несигурни, докато слизаше по стъпалата на амвона. През това време хората се суетяха насам-натам по пода на помещението, шепнеха помежду си и поглеждаха към натрапницата. Мнозина разпознаха сега в нея жената, която нападна губернатора със страховити слова, когато той мина край прозореца на затвора ѝ. Знаеха също така, че бе осъдена на смърт и се спаси единствено чрез принудително изгнание в пушинаците. Новото ѝ безчинство, с което предизвика съдбата си, сякаш правеше по-нататъшната снизходителност г невъзможна, така че един мъж във военна униформа заедно с някакъв здравеняк с по-нисък чин се насочиха към вратата на божия дом да чакат идването ѝ. Нейните нозе едва докоснаха пода обаче, когато се случи нещо неочаквано. В този миг на смъртна опасност за нея, когато всеки поглед бе смръщен със смъртна заплаха, едно малко свито момче си проби път напред и се хвърли да прегърне своята майка.

– Аз съм тук, мамо. Това съм аз. И аз ще дойда с тебе в затвора – възкликна то.

Тя го гледаше с недоверчив и почти уплашен израз, защото знаеше, че момчето е прогонено да загине и не се бе надявала да види лицето му пак. Страхуваше се навярно, че това е някое от щастливите ѝ видения, с които възбуденото въображение често я бе мамило в самотата на пустинята или в затвора. Но когато усети топлината на ръката му в своята и чу неумелото детинско красноречие, даващо израз на неговата любов, тя започна да разбира, че все още е майка.

– Благословен да си, сине мой – ридаеше тя. – Сърцето ми бе изсъхнало. Да, бе мъртво заедно с тебе и твоя баща. А сега тупа, както когато за пръв път те притиснах до гърдите си.

Тя коленичи и го запрегръща, а радостта, за която не можеше да намери слова, се изливаше в накъсани фрази, като мехурчета, бликащи, за да изчезнат на повърхността на някой дълбок извор. Мъките от минали години и още по-страшната опасност, която бе близо, не оставяха и най-малка сянка върху безоблачния бързотечен миг. Скоро обаче присъстващите забелязаха върху лицето ѝ промяна – съзнанието за печалното ѝ положение се бе върнало и скръбта прати сълзи в изворите, отворени от

радостта. От думите, които мълвеше, можеше да се помисли, че избликът на естествена любов за миг е позволил на съзнанието ѝ да разбере своите грешки и да проумее колко се е отдалечила от своя дълг като е следвала повелите на необуздания фанатизъм.

– В горестен час се връщаш при мене, бедно момче – каза тя, – защото пътят на твоята майка ставаше все помрачен и по-мрачен и ето сега краят е смърт. Сине, сине, носих те на ръце, когато нозете ми трепереха, и те храних с храната, от която до смърт се нуждаех. И все пак, зле изпълних задачата си на майка към тебе в тоя живот и сега не ти оставам никакво друго наследство освен мъка и срам. Ще се скитащ по света, ще търсиш, но всички сърца ще са затворени за тебе, а заради мен добрите им чувства ще бъдат превърнати в злост. Дете мое, дете мое, колко много болка очаква крехката ти душа и всичко е заради мене!

Тя зарови лице в косата на Илбрахим и дългите ѝ гарванови кичури, загубили цвят от пепелта на нейната скръб, се посипаха около него като някакъв воал. Тихо преглътнат стон даде израз на душевното ѝ терзание и той не можеше да не предизвика, състраданието на мнозина, които погрешно приеха неволната си добродетел за грях. В женското отделение се разнесоха ридания, а всеки мъж, който бе станал баша, вдигна ръка към очите си. Тобайъс Пиърсън бе смутен и възбуден, но нещо подобно на чувство за вина го потискаше и той не можеше да излезе напред и да се представи за закрилник на детето. Дороти обаче бе наблюдавала погледа на съпруга си. Нейното съзнание бе свободно от влиянието, започнало да му въздейства, и тя приближи квакерката, като се обърна към нея пред погледите на цялото паство:

– Непозната жено, повери това момче на мене и аз ще му бъда майка – каза тя, като хвана Илбрахим за ръката. – Провидението определи по един изключителен начин моя съпруг за негов закрилник и то вече от много дни се храни на масата ни и ношува под нашия покрив, така че стана много скъпо за сърцата ни. Остави крехкото създание при нас и нямай грижа за доброто му.

Квакерката се надигна от пода, но притегли момчето по-близо до себе си, като в същото време гледаше Дороти направо в лицето. Нейните меки, но печални черти и спретнатото облекло на матрона много си подхождаха и наподобяваха стих, прочетен край домашното огнище. Целият ѝ вид доказваше, че е безупречна – доколкото един смъртен може да бъде такъв по отношение на Бога и хората, а фанатичката с власеницата и въжен пояс също така недвусмислено доказваше, че е презряла задълженията на днешния и бъден ден, като изцяло е приковала

вниманието си върху последния. Както бяха хванали Илбрахим за ръцете, двете жени представляваха една жива алегория – това бяха разумното благочестие и необуздания фанатизъм в борба за властта над едно младо сърце.

– Ти не си от нашите хора – промълви тъжно квакерката.

– Не, ние не сме от вашите хора – отвърна меко Дороти, – но сме християни, отправили поглед към същото небе като вас. Не се съмнявай, че ще срещнеш своето момче там, ако бъде благословено нашето внимателно и набожно възпитание. Вярвам, че и моите собствени деца са се отправили натам преди мене – аз също съм била майка. Вече не съм – добави тя с треперещ глас, – и твоят син ще получи всичкото ми внимание.

– Но ще го водиш ли ти по пътя. следван от неговите родители? – попита квакерката. – Можеш ли да го научиш на правата вяра, заради която загина баща му и заради която аз, дори аз, скоро ще сТана недостойна мъченица? Момчето е кръстено с кръв – ще поддържаш ли знака на челото му свеж и ярък?

– Не искам да те мамя – отвърна Дороти. – Ако детето ти стане наше дете, ние трябва да го възпитаем съобразно учението, което Бог ни е дал. Ще трябва да казваме за него молитвите на собствената си вяра. Ще трябва да постъпваме с него подчинени на повелите на собственото си съзнание, не на твоето. Ако постъпим другояче, няма да оправдаем твое доверие, дори ако изпълняваме желанията ти.

Майката погледна детето си с развълнувано лице и след това извърна очи нагоре към небето. Сякаш се молеше наум, а борбата вътре в нея бе очевидна.

– Приятелко – обърна се най-подир към Дороти тя, – не се съмнявам, че синът ми ще получи от тебе цялата нежност, която е възможна на тоя свят. Нещо повече – аз ще повярвам, че даже твоята несвършена светлина може да освети пътя му към един по-добър свят, защото ти положително си тръгнала натам. Но ти спомена за съпруг. Дали той е тук, сред това човешко множество? Нека излезе напред, защото трябва да видя кому оказвам това най-висше доверие.

Тя обърна лице към мъжете и след миг Тобайъс Пиърсън се появи измежду тях. Квакерката видя дрехите, които показваха военното му звание, и поклати глава, но след това забеляза колебливия му израз, погледа, който се бореше с нейния и бе победен, цвета на лицето му, който ту изпъкваше, ту изчезваше. Докато го наблюдаваше, на лицето ѝ се появи невесела усмивка, подобна на тъжен слънчев лъч, гроникнал в някое

пусто място. Устните безмълвно се раздвижиха, но най-подир тя продума:

– Чувам, чувам. В мен говори глас и казва: „Остави детето си, Катерин, защото тука е неговото място, и върви по пътя си. За тебе имам нещо друго. Скъсай връзките на естествената привързаност, принеси в жертва своята любов и знай, че вечната мъдрост докосва всички неща“. Отивам, приятели, отивам. Вземете моето дете, моето скъпоценно камъче. Аз отивам нататък и вярвам, че всичко ще бъде добре и че в лозето има работа и за неговите детински ръце.

Тя коленичи и зашепна на Илбрахим, който отначало не се подчиняваше и се вкопчваше в майка си с ридания и сълзи, но остана неподвижен, след като тя го целуна по бузата и се надигна от пода. После като постави ръце върху главата му и потъна в безмълвна молитва, тя бе готова да тръгне.

– Сбогом, приятели мои в последния ми час – обърна се тя към Пиърсън и жена му. – Доброто, което ми сторихте, е съкровище, положено на небето, което ще ви се въздаде хилядократно. Сбогом и на вас, врагове мои, на които не е дадено да свалят и косъм от главата ми, нито да спрат стъпките ми дори за миг. Идва денят, в който ще ме позовете да свидетелствувам във ваша полза за този едничък неизвършен грях и аз ще се вдигна и ще говоря.

Тя се насочи към вратата и мъжете, които бяха застанали там да пазят, се дръпнаха и я пуснаха да мине. Общо чувство на жалост надви злобата на религиозната омраза. Пречистена от своята любов и злочестина, жената вървеше напред и всички гледаха подире ѝ, докато се изкачи по хълма и изчезна зад хребета му. Отиде, апостол на собственото си неспокойно сърце, да поднови скитанията от изминалите години. Защото гласът ѝ бе вече чуван в много земи на християнското царство. Тя бе вехнала в килиите на католическата Инквизиция, преди да усети бичовете и да бъде хвърлена в тъмниците на пуританите. Мисията ѝ се бе простряла чак до последователите на ислямския Пророк, от които бе получила внимание и доброта. Всички съперничаещи секти на нашата почиста религия се съюзиха, за да ѝ окажат тия две неща. Съпругът ѝ и тя бяха живели дълги месеци в Турция, където дори султановият лик бе милостив към тях. Тази страна на неверници бе родно място на Илбрахим и неговото ориенталско име бе знак за благодарност към добрините на неверниците.

Когато Пиърсън и жена му получиха над Илбрахим всички права, които можеха да им бъдат прехвърлени, привързаността им към него се

превърна, както и спомена за родната земя и тихата скръб по покойниците, в неотделима час г от техните сърца. След седмица-две душевен смут момчето също започна да възнагражда покровителите си чрез много непринудени доказателства, че ги смята за свои родители, а къщата им – за свой дом. Преди да се стопят снеговете, преследваното момче, малкият скиталец от далечната и дива страна изглеждаше свой в тази хижа в Нова Англия – неразделна част от топлината и сигурността на нейното огнище. Повлияно от внимателното отношение и съзнанието, че е обичан, държанието на Илбрахим загуби преждевременната си зрялост – резултат от неговото предишно положение. Започна повече да прилича на дете и характерът му се прояви естествено и свободно. В много отношения той бе приятен и все пак извратените представи на майката и бащата бяха може би насадили нещо нездраво в съзнанието на момчето. В нормално състояние Илбрахим можеше да намира развлечение в най-незначителните случки и във всичко около себе си – сякаш откриваше богати находища щастие с оная дарба, която помага на някои хора да откриват с помощта на пръчица вода на места, които изглеждат сухи и неплодни за окото. Безгрижната му веселост, бликаща от хиляди извори, се предаваше на семейството и Илбрахим приличаше на опитомен слънчев лъч, който разведрява навъсените лица и прогонва мрака от ъглите на хижата.

От друга страна, понеже податливостта към веселие е и податливост към мъка, бликащото добро настроение от жизнерадостния характер на момчето понякога се заменяше от мигове на дълбока потиснатост. Грижите му не винаги можеха да бъдат проследени до първопричината си, но като че ли най-често произтичаха, макар Илбрахим да бе малък, за да страда по такава причина, от наранена любов. Непостоянството на доброто му настроение често го караше да се провинява спрямо благоприличието, спазвано от пуританското семейство, и не винаги в такива случаи минаваше без да бъде укорен. Но и най-меката дума на истински укор, който той безпогрешно различаваше от престорения гняв, като че потъваше дълбоко в сърцето му и отравяше всичките му игри, докато не усетеше, че му е напълно простено. Илбрахим бе напълно лишен от зломислието, което обикновено е спътник на прекалената чувствителност – удареха ли го, не отвърщаше, наранеха ли го, оставаше му само да умре. Умът му търсеше подкрепа в жизнеспособността на другите – беше растение, което би се увило красиво около нещо по-здраво от себе си, но ако го отхвърлят или откъснат, не му остава друг избор освен да увехне на земята. Проницателността на Дороти я учеше, че

суровостта може да пречупи духа на детето и тя го отглеждаше с нежна-та грижа на човек, който държи в ръцете си пеперуда. Съпругът ѝ показваше същата привързаност, макар че от ден на ден тя се изявяваше с все по-малко на брой домашни ласки.

Чувствата на съседите към квакерското дете и неговите покровители не се бяха изменили за добро въпреки недълговечната победа, спечелена от клетата майка над тяхното съчувствие. Неприязънта и омразата, чийто предмет бе Илбрахим, го натъжаваха много, особено когато нещо го накараше да усети, че децата – негови връстници – споделят враждебното отношение на своите родители. Нежната му и общителна натура бе вече преляла в привързаността си към всичко, което го окръжаваше, и все пак оставаше несподелена любов, която той жадуваше да дари на малчуганите, приучавани да го ненавиждат. Когато настъпиха топлиите пролетни дни, Илбрахим привикна да стои с часове мълчалив и неподвижен, заслушан в гласовете на играещите деца, но с привичната си душевна деликатност гледаше да не попада под погледа им и би избягал да се скрие и от най-малкото между тях. Все пак в края на краищата случаят като че ли изпрати посредник между неговото сърце и техните – чрез едно момче с две години по-голямо от Илбрахим, което падна и се нарани от едно дърво недалеч от къщата на Пиърсън. Тъй като дома на самия пострадал бе далеч, Дороти с готовност го прие под своя покрив и се превърна в негова грижлива и мила болногледачка.

Без да го съзнава сам, Илбрахим имаше тънък усет към физиономии, който при други обстоятелства би го възпрял да се опитва да се сприятели с това момче. Лицето му правеше лошо впечатление от пръв поглед, но трябваше малко по-внимателно вглеждане, за да се разбере, че причината се таи в едно съвсем леко изкривяване на устата и в неравната, начупена линия на близко разположените вежди. Може би свързано с тези дребни деформации бе почти недоловимото изкривяване на всички стави, както и неравната изпъкналост на гърдите. По такъв начин се получаваше общо взето нормално тяло, но с недостатъци във всяка своя подробност. Момчето бе намусено и затворено, така че селският учител го бе обявил за глупак, макар че в по-сетнешния си живот то прояви амбиция и твърде особени дарби. Но каквито и да бяха телесните му или духовни отклонения, сърцето на Илбрахим се насочи и вкопчи в него, от мига, когато го донесоха ранено в хижата. Преследваното дете сякаш сравняваше собствената си съдба с тази на пострадалия и му се струваше, че дори различните по характер нещастия създават нещо като родство помежду им. Храната, почивката и чистия въздух, от които

имаше остра нужда, бяха забравени – той непрекъснато се гушеше край леглото на малкия гостенин и с трогателна ревност правеше всичко възможно, за да бъде проводник на цялата грижа, с която го обаждаха. Докато момчето се възстановяваше, Илбрахим измисляше подходящи за състоянието му игри или пък го развличаше с една своя способност, която навярно бе вдъхнал заедно с въздуха във варварското си родно място. Можеше, да разказва истории, които измисляше на момента и които очевидно нямаха край. Разбира се, приказките му бяха чудовищни, несвързани и без смисъл, но бяха занимателни поради струйката човешка нежност, която протичаше през всички тях и наподобяваше мило познато лице, видно посред диви и страховити картини. Слушателят му отделяше голямо внимание на тия небивалици, и показваше хитрост, не за годините му примесена с морална поквара, която много остро впечатляваше инстинктивната нравственост на Илбрахим. Все пак нищо не бе в състояние да попречи на неговата нарастваща привързаност, а имаше и много доказателства, че тя среща взаимност от страна на мрачния и упорит характер, за когото бе прахосвана. Най-подир родителите на момчето го прибраха, за да довършат лечението под собствения си покрив.

Илбрахим не посети момчето след като то си отиде, но непрекъснато и загрижено разпитваше за него, а разбра и кога ще се появи отново сред другарите си по игри. В един приятен летен следобед децата от околността се бяха събрали в малкия окръжен с гора амфитеатър зад молитвения дом и поправящият се болен бе там, опрян на тояга. Ликуването от двадесетина чисти гърди се лееше в безгрижни, радостни гласове, които танцуваха сред дърветата подобно на превърнати в звук слънчеви лъчи. Възрастните хора от този отегчен свят, като минаваха край това място, се чудеха защо животът, започнал така светъл, трябва да продължи в мрак, а сърцата или въображението им отвърщаха като казваха, че безоблачното щастие на детските години извира от тяхната невинност. Стана така обаче, че към чудесната детска компания пристигна едно неочаквано попълнение. Това бе Илбрахим, който приближи децата с израз на мила доверчивост върху хубавото си одухотворено лице, сякаш след като бе проявил любов към един от тях, нямаше вече защо да го е страх, че те ще го отблъснат от себе си. Веселбата им заглъхна още в мига, в който го съзряха – зашепнаха си едно на друго, докато приближи. Внезапно обаче дяволът на бащите им се всели в тези сополиви фанатици и като нададоха свиреп остър вик, те се нахвърлиха върху бедното квакерско дете. След миг то бе заобиколено от котило демончета, които вдигнаха тояги насреща му, замерваха го с камъни и проявяваха

един рушителен инстинкт, далеч по-отвратителен от кръвожадността на възрастните.

През това време болният стоеше настрана от бъркотията, като викаше високо:

– Не бой се, Илбрахим, ела насам и се хвани за мене. Нещастният му приятел направи всичко възможно да последва съвета. След като се полюбува на усилията на жертвата със спокойна усмивка и безсрамен поглед, коравосърдечният малък негодник вдигна тоягата си и удари Илбрахим през устата толкова силно, че кръвта рукна като река. Ръцете на бедното дете бяха вдигнати да бранят главата от удари, но сега то ги отпусна отведнъж. Мъчителите му го смъкнаха на земята, тъпкаха го, дърпаха го за дългите руси кичури и Илбрахим бе на път да се превърне в най-праведния мъченик, стъпил някога окървавен в небесните селения. Шумотевицата обаче привлече вниманието на неколцина селяни, които си направиха труда да отгърват малкия еретик и да го заведат до вратата на Пиърсън.

Телесните рани на Илбрахим бяха сериозни, но продължителното и внимателно лечение доведе до пълно възстановяване. Следите върху чувствителната му душа обаче бяха по-тежки, макар и не така видими. Проявлението им носеше предимно отрицателен характер и можеше да се забележи само от ония, които го бяха познавали преди. Оттогава походката му стана бавна, равномерна, без да е прекъсвана от внезапните жизнерадостни подскоци, които по-рано отговаряха на изпълнената го радост. Лицето му стана по-неподвижно и някогашната игра на израженията, танц на слънчеви лъчи върху раздвижена водна повърхност, бе засенчена от облака, надвиснал над живота му. Вниманието му в много по-малка степен се привличаше от околните събития и като че по-трудно му се удаваше да проумява новите неща, отколкото в предишния щастлив период. Някой външен човек, основал преценката си върху изброените обстоятелства би казал, че духовната тъпота на детето е в силно противоречие с многообещаващата му външност. Тайната обаче трябваше да се търси в мислите на Илбрахим – те витаеха у него, а би следвало да излизат навън по естествен път. Един опит на Дороти да съживи предишната му игривост бе единственият случай, при който кроткото му поведение прерасна в необуздан изблик на мъка – избухна в сърцераздирателен плач, избяга и се скри, защото душата му бе толкова наранена, че дори нежната ръка я изгаряше като с огън. Понякога го чуваха да вика нощем и навярно на сън „Мамо! Мамо!“. Сякаш мястото й, заето от чужд човек докато Илбрахим бе щастлив, не допускаше

никакъв заместник в дните на голяма злочестина. Навярно сред многото изтощени от живота нещастници по земята нямаше нито един, който да обединява в себе си невинност и мъка като това бедно дете с разбито сърце, толкова ранна жертва на собствената си прекрасна природа.

Когато с Илбрахим стана тази печална промяна, друга една – по-отдавнашна и от различно естество – достигна крайното си развитие у неговия осиновител. Случката, с която започна тази история, завари Пиърсън в състояние на религиозно затъпяване и духовен смут – жадуваше за вяра, по-ярка от тази, която изповядваше. Първата последица от добротата му към Илбрахим бе едно по-меко чувство, една зараждаща се любов към цялата секта на детето. Заедно с това обаче и може би в резултат на някакво себеподозрение, той показваше гордо и подчертано презрение към техните догми и екстравагантности. След много размисъл обаче, тъй като въпросът упорито не му излизаше от главата, глупостта на учението започна да става по-малко очевидна, а нещата, които особено много предизвикваха здравия му разум, придобиха по-друг вид или напълно изчезнаха. Този вътрешен процес изглежда продължаваше дори на сън и онова, което бе съмнение при лягане, често пъти се превръщаше в истина, подкрепена от някои забравени обстоятелства, когато събеше отново мислите си на сутринта. Но докато по такъв начин се приближаваше към фанатиците, без да намалява по отношение на тях презрението му се насочи много остро към него самия. При това си въобразяваше, че на лицето на всеки негов познат е изписан присмех, а всяка дума по негов адрес е подигравка. В такова състояние на духа се намираще той по време на бедата на Илбрахим, и чувствата, предизвикани от това събитие, довършиха промяната, за която детето беше дало първоначален тласък.

През това време нито жестокостта на гонителите, нито заслепението на жертвите им бяха намалели. Тъмниците никога не оставаха празни, улиците на почти всяко селище се огласяваха всекидневно от бичовете, животът на една жена, чиято кротка християнска душа не можеше да бъде озлобена от никаква жестокост, бе принесен в жертва и още много невинна кръв щеше тепърва да изцапа ръцете, които така често бяха издигани за молитва. Скоро след реставрацията⁵ английските квакери изложили пред Чарлс II, че „кървава вена е прорязана в колониите му“, но макар това да предизвикало недоволството на властолюбивия

5. Възстановяване на монархията в Англия с връщането на престола на Чарлс II през 1660 година. – Б. пр.

крал, намесата му не последвала. А сега повествованието трябва да прескочи много месеци, като остави Пиърсън да познае позор и нещастие, жена му твърдо да понесе хиляди мъки, бедният Илбрахим да крее и вехне като поразен от болест розов цвят, майка му да се скита, изпълнявайки една неправа повеля и презряла най-святия дълг, който може да се падне на една жена.

Една зимна вечер бурна нощ беше надвиснала над жилището на Пиърсън и нямаше засмени лица, които да прогонят унието от просторното му огнище. Вярно е, че огънят излъчваше светеща топлина и червеникаво сияние, а огромни пънове, от които капеше полустепен сняг, лежаха приготвени да бъдат хвърлени върху жаравата. Помещението обаче бе добило по-печален вид поради липсата на голяма част от покъщнината, която някога го бе украсявала. Поради принудителното събиране на многобройни глоби, както и занемаряването на всекидневните работи, стопанинът бе доста обеднял. А заедно с мирната покъщнина бяха изчезнали и оръдията на войната – сабята бе строшена, шлемът и бронята бяха изхвърлени завинаги. Войникът бе приключил с битките и сега не би могъл да вдигне нищо повече от гола ръка в защита на главата си. Светото писание обаче бе останало и масата, на която лежеше, бе придърпана към огъня, докато двамина от преследваната секта търсеха утеха в страниците му.

Този, който слушаше, докато другият четеше, бе стопанинът на къщата – сега съсухрен и променен, що се отнася до израза и здравия цвят на лицето, тъй като мисълта му бе живяла дълго сред въображаеми образи, а тялото му бе изтощено от затвор и побои. Здравият обветрен старец, седнал до него, носеше по-малко видими следи от далеч по-дълъг период на същия начин на живот. Той бе висок, изпълнен с достойнство и – което само по себе си бе достатъчно да го направи омразен, за пуританите – сивите му кичури падаха изпод широкопола шапка и лягаха върху раменете му. Докато старецът четеше свещените страници, снегът се трупаше на прозореца или се вихреше през цепнатините на вратата, а в комина непрекъснато се кикотеше поривът на вятъра и пламъкът свирепо се хвърляше нагоре, за да го хване. И понякога, когато вятърът блъснеше хълма под определен ъгъл и се спуснеше надолу към хижата през мразовитата равнина, гласът му бе най-горестното нещо, което може да си представи човек. Сякаш говореше Миналото, сякаш всеки мъртъв присъединяваше своя шепот, сякаш пустошта на вековете присъединяваше Диханието си към това ридание.

Най-подир квакерът затвори книгата, като все пак задържа ръка

между страниците, които бе чел, и погледна втренчено Пиърсън. Стойката и изразът на последния можеха да се приемат за белези на телесна болка – главата му бе отпусната върху ръцете, зъбите бяха здраво стиснати, а тялото потръпваше от времена време в нервна възбуда.

– Приятелю Тобайъс – попита старецът съчувствено, – не намери ли утеха в толкова много благословени страници на Светото писание?

– Гласът ти стигаше до слуха ми като някакъв далечен и неясен звук – отвърна Пиърсън, без да вдигне поглед. – Да, а когато се вслушах внимателно, думите изглеждаха студени и безжизнени, отправени към някой друг, чиято мъка е по-малка от моята. Остави книгата – добави той с мрачна горчивина. – Нейните утехи не ми помагат, а подлютят терзанията ми.

– Недей така, отслабен братко, недей да заприличваш на ония, които никога не са познали светлината – каза по-старият квакер сериозно, но с кротост. – Искаш ли да дадеш всичко, да понесеш всичко в името на съвестта, да жаждаш дори изключителни изпитания, та да се пречисти вярата ти и сърцето ти да се освободи от земни помисли? Или ще се огънеш пред злочестина, която сполетява и тия, които получават дела си тук долу, и ония, които трупат съкровище в небесата? Не се огъвай, защото лек е още товарът ти.

– Тежък е! По-тежък е отколкото мога да нося! – възкликна Пиърсън с нетърпението на непостоянния духом. – От самата си младост съм белязан за зла участ – от година на година, да, ден след ден, съм търпял мъки, каквито други не срещат и през целия си живот. И сега аз не говоря за любовта, превърната в омраза, за почестите, заменени с унижения, за покоя и сходството, превърнати в опасност, нужда и недоимък. Всичко това можех да понасям и се смятах честит. Но когато сърцето ми беше опустошавано от много загуби, аз го обърнах към детето на един непознат и то ми стана по-скъпо от всичките ми погребани деца. А сега и то трябва да умре, сякаш моята любов е отрова. Бога ми, аз съм един прокълнат човек, ще се хвърля в праха и повече няма да вдигна глава.

– Ти вършиш грях, братко, но не ми е дадено да те съдя, че и аз съм имал часове на заслепение, в които съм роптал срещу кръста – каза квакерът и продължи, като вероятно се надяваше да откъсне мислите на другаря си от собствените му теглила. – Дори съвсем наскоро светлината в мен помръкна, когато кръвожадните мъже ме осъдиха на смъртни мъки и стражарите ме водеха напред от село на село към пущинака. Силна и жестока ръка боравеше с възлестите въжа – потъваха дълбоко в плътта ми и човек би могъл да отгатне всяко мое залитане и спъване

накриво по кръвта, която ме следваше. Докато вървахме...

– Не понесох ли всичко това и роптах ли? – прекъсна го Пиърсън нетърпеливо.

– Понесе го, приятелю, но чуй ме – продължи другият. – Както вървахме напред, нощта обгърна с мрак пътя ни, така че никой не можеше да вижда яростта на изедниците, нито моето постоянство, обаче небето не позволи да му благодаря за това. В прозорците на хижите започнаха да блещукат светлини и аз можех да различа обитателите. събрани удобно и сигурно – всеки мъж със жената и децата си край собственото си вечерно огнище. Най-подир стигнахме до парче плодородна земя. В слабата светлина гората наоколо не се виждаше. И гледай сега! Там имаше къщица със сламен покрив, която досущ приличаше на моя дом далеч отвъд бурния океан, далеч в нашата родна Англия. И тогава ме обзеха горчиви мисли. Да, спомени, които бяха като смърт за душата ми. Щастливото детство изниква пред погледа ми, бурните години на зрялата ми възраст, сменената вяра в склона на дните ми. Спомних си как чух повелята да стана странник, когато дъщеря ми, най-младата, най-скъпата за мене от всичките ми близки, легна на смъртния си одър и ...

– Успя ли да се вслушаш в повелята на такъв час? – възкликна Пиърсън, потръпвайки.

– Да, да – отвърна бързо старецът. – Бях коленичил край леглото ѝ, когато гласът проговори високо вътре в мене. И аз веднага се изправих, взех си тоягата и потеглих. О, да дадеше Бог да забравя горестния ѝ поглед, когато по такъв начин дръпнах ръката си и я оставих да върви сама из долината на мрака! Защото тя бе слаба духом и намираше опора в молитвите ми. И ето, в тази нощ на ужас ме обзе мисълта, че греша като християнин и съм жесток като родител. Дори ми се стори, че дъщеря ми застана до мене с бледото си умиращо лице и прошепна: „Татко, ти си измамен. Върви си у дома и подслони посивялата си глава“. О, Ти, към когото съм обръщал поглед и в най-далечните си странствувания – продължи квакерът като вдигна развълнуван поглед към небето, – не стоварвай дори върху най-кръвожадния от нашите гонители безкрайната мъка на душата ми, когато повярвах, че всичко, което съм направил и изстрадал за Тебе, е било внушено от демоничен присмех! Но аз не се предадох. Коленичих и се преборих с изкушението, докато бичът още по-свирепо се впиваше в плътта ми. Молитвата ми бе чута и аз продължих в мир и радост към пущинаците.

Макар общо взето фанатизмът на стареца да притежаваше спокойствието на здравия разум, той бе дълбоко развълнуван докато

разправяше историята и избликлалите му чувства сякаш порицаваха и потискаха тези на другаря му. Седяха в тишината, обърнали лица към огъня и може би виждаха в червената му жарава нови сцени на гонения, които им предстои да изтърпят. Снегът все още навяваше силно върху прозореца и от време на време, тъй като пламъкът на пъновете се бе постепенно укротил, слизаше надолу през широкия комин и съскаше в огнището. Предпазливи стъпки се чуваха сегиз-тогиз в съседната стая и звукът всеки път Неизменно привличаше погледите на двамата квакери към вратата, която водеше натам. Когато един свиреп и необуздан порив на вятъра естествено насочи мисълта на Пиърсън към съдбата на бездомни пътници в подобна нощ, той поднови разговора:

– И аз съм бил здравата притискан от моя дял в това изпитание – каза той с тежка въздишка, – и все пак бих искал да се удвои този дял, ако това би помогнало на майката на детето. Много и дълбоки са били нейните рани, но тази ще бъде най-болезнената от всички.

– Нямай страх за Катерин – отвърна старият квакер, – защото аз познавам тая сърцата жена и знам как може да носи кръста си. Наистина, майчиното чувство у нея е силно и може да изглежда, че здравата се бори с вярата но тя скоро ще се съвземе, за да благодари, че синът ѝ така рано е бил приет като жертва. Момчето изпълни своята задача и тя ще разбере, че следователно то ѝ се отнема в знак на милосърдие и към него, и към нея. Благословени, благословени са тия, дето могат с толкова малко страдания да постигнат покой!

Непостоянният порив на вятъра сега бе смутен от някакъв зловещ звук – често и силно чукане по входната врата. Изпитото лице на Пиърсън побеля още повече, защото многото посещения на мъчителите го бяха научили от какво да се страхува. Старецът от другата страна се изправи с поглед, твърд като на обучен войник, който очаква врага.

– Окървавените са дошли да ме търсят – забеляза той спокойно. – Чули са, че ми бе позволено да се върна от изгнание и сега ще бъде отведен в затвора, а оттам на смърт. Това е край, който отдавна очаквам. Сега ще им отворя, за да не могат да кажат „Ха, тоя се уплаши!“

– Не, аз ще заста на отпреде им – отвърна Пиърсън възвърнал силата на духа си. – Може да търсят само мене и да не знаят, че живееш тука.

– Нека смело отидем и двамата – ти и аз – отново се обади другарят му. – Не ни подхожда да треперим, нито на тебе, нито на мене.

Тогава те се отправиха към входната врата през антрето и я отвориха, като се обърнаха към чукация с думите:

– Влез, в името Божие!

Бурен порив на вятъра хвърли бурята в лицата им и угаси лампата. Едва имаха време да различат някаква фигура, дотолкова побеляла от сняг от главата до петите, че приличаше на самата Зима, дошла в човешки облик да търси убежище от собствената си опустошителна мощ.

– Влез, приятелю, и изпълни задачата си, каквато и да е тя – каза Пиърсън. – Трябва да е доста спешна, щом си дошъл в такава бурна нощ.

– Да бъде мир в този дом – каза непознатият, когато влязоха във вътрешното помещение.

Пиърсън разпали огъня, по-старият квакер разръчка жаравата, дока-то лумна ярък пламък. Проговорилият глас бе на жена. Показа се и тяло на жена – трепереща и премръзнала в уютната светлина.

– Катерин, благословена жено – възкликна старецът, – отново ли си дошла в тая потънала в мрак земя? Дошла си да поднесеш смело доказателство както в минали времена? Бичът не успя да те пречупи и от тъмницата ти излезе победителка, но сега стегни, стегни сърцето си, Катерин, защото Бог ще те изпита още един път, преди да ти въздаде.

– Ликувайте, приятели! – отвърна тя. – Ти, който дълго си бил един от нас, и ти, когото едно малко дете доведе при нас, ликувайте! Ето! Идвам като пратеник с добра новина, защото дните на гоненията отминаха. Сърцето на краля, даже и на такъв като Чарлс, омекна към нас и той е изпратил нарежданията си, за да спре изцапаните с кръв ръце. Една група наши приятели доплаваха с кораб в съседния град и аз също пътувах радостна сред тях.

Докато говореше, погледът на Катерин се луташе из стаята в търсене на онзи, заради когото сигурността ѝ бе скъпа. Пиърсън мълчаливо отправи умолителен поглед към стареца, а той не се поколеба да изпълни мъчителната задача, която му поставяха.

– Сестро – започна той, с приглушен, но напълно спокоен тон, – ти ни съобщаваш за неговата любов, проявена в едно временно добро. А сега ние трябва да ти кажем за същата тая любов, изразена в наказание. До тоя миг ти, Катерин, приличаше на човек, тръгнал по мрачен и труден път, повел за ръка детенце. Макар с готовност да отправяше постоянно поглед към небето, все пак грижите за това детенце отклоняваха погледа ти и чувствата ти към земята. Сестро, не спирай да ликуваш, защото занаятът на неговите колебливи крачки няма да спъват твоите.

Но нещастната майка не можеше да бъде утешена по тоя начин. Тя затрепера като лист и побеля като снега, дето бе набит в косите ѝ.

Твърдият старец протегна ръка и я подкрепи да не падне, като не отделяше поглед от очите ѝ, сякаш да потисне някой изблик на чувства.

– Аз съм жена, само една жена. Нима Той ще ме подложи на по-голямо изпитание, отколкото мога да понеса? – проговори Катерин бързо и почти шепнешком. – Наранявана съм дълбоко. Страдала съм много и телом и духом. Разпъвана съм на кръст чрез себе си и чрез ония, които са ми били най-близки. Разбира се – добави тя, като потръпна силно. – Той ми спестяваше досега това единствено нещо. – Катерин избухна с внезапна и неудържима ярост: – Кажете ми, коравосърдечни човече, какво ми е сторил Бог? Нима ме е стъпкал на земята, та да не мога вече никога да се вдигна? Нима със собствена ръка е разбил сърцето ми? А ти, комуто поверих детето си, как си оправдал доверието? Върни ми момчето, здраво и читаво. Живо, живо, или земята и небето ще отмъстят за мене!

Слаб, много слаб детски гласец отвърна на мъчителния писък на Катерин.

Този ден за Пиърсън, за стария му гост и за Дороти бе станало ясно, че краткият път на поклонничеството на Илбрахим приближава своя край. Първите двама с готовност биха останали край него, за да се използват молитвите и благочестивите беседи, сметнати подходящи за случая и които, ако се окажеха безсилни да улеснят приемането на пътника в света, за който бе тръгнал, поне можеха да го улеснят при сбогуването със земния живот. Но макар Илбрахим да не отрони и звук на недоволство, гледащите го лица го смущаваха, така че горещите увещания на Дороти, а и собственото убеждение на двамата квакери, че стъпките на детето ще отекнат по райската настилка, без да я замърсят, ги накараха да се оттеглят. Тогава Илбрахим затвори очи и се успокои и ако не смятаме по някоя нежна дума, която отправяше сегиз-тогиз към своята болногледачка, можеше да се помисли, че е заспал. Когато обаче настъпи нощта и започна да се надига буря, нещо сякаш смути покоя на детското съзнание и го накара да наостри слух. Разтърсеше ли се касата на прозореца от порив на вятъра, Илбрахим се мъчеше да се извърне към него, ако вратата проскърцаше насам-натам върху пантите си, той хвърляше дълъг нетърпелив поглед към нея, издигнеше ли се плътният глас на стареца, докато четеше Светото писание съвсем малко, детето почти спираше умиращото си дихание, за да слуша, плъзнеше ли снежен вихър край хижата като пола на дреха, Илбрахим сякаш очакваше да влезе някой гост.

След известно време той изостави тайната надежда, която го вълнуваше, и с тих жален шепот положи буза на възглавницата. После се

обърна към Дороти с обичайната си приветливост и я помоли да приближи до него. Тя го стори, Илбрахим хвана с две ръце нейната, като я притискаше нежно, сякаш за да е сигурен, че я е уловил. На промеждутъци и без да се нарушава покоя на изражението му, много лека тръпка го разтърсваше от глава до пети, като че нежен, но малко хладен вятър го лъхаше и го караше да потръпва. Водена така за ръка от момчето в спокойния му преход през границите на вечността, Дороти почти си представи, че може да види близкото, макар и неясно очарование на дома, до който той щеше скоро да стигне. Тя не би призовала малкия пътник назад, макар да ѝ се плачеше задето трябва да го изостави и да се върне. Но тъкмо когато стъпките на Илбрахим докоснаха райската земя, той чу зад себе си глас, който го накара да отстъпи малко, само няколко крачки назад по уморителния път, който бе поел. Като погледна лицето му, Дороти съзна, че ведрият му израз бе отново смутен. Собствените ѝ мисли бяха така погълнати от детето, че звуците от бурята и човешката реч не съществуваха за нея. Когато обаче пронизителният писък на Катерин отекна в стаята, момчето направи усилие да се изправи.

– Приятелко, тя е дошла! Отвори ѝ! – извика то. След миг майка му бе коленичила до леглото. Тя притисна Илбрахим до гърдите си и той се сгуши там не с радостна стремителност, а кротко, сякаш се готвеше да заспи. Погледна я в лицето и като видя мъката ѝ, промълви с немощна искреност:

– Не тъжи, скъпа моя мамо. Сега аз съм щастлив. – И след тези слова кроткото момче бе мъртво.

Кралският мандат за спиране на жестокостите на гонителите в Нова Англия има резултат що се отнася до предотвратяването на нови мъченичества. Колониалните власти обаче, като разчитаха на географската си отдалеченост и може би на предполагаемата слабост на кралската власт, в скоро време ги подновиха във всичките им останали форми. Фанатизмът на Катерин стана още по-див след скъсването на всичките ѝ човешки връзки. Вдигнеше ли се някъде бич, тя бе там, за да получи удара. Отвореше ли се някъде врата на тъмница, ето ти я и нея, готова да заеме мястото. Но с течение на времето един по-християнски дух – дух на търпимост, ако не на сърдечност или одобрение – започна да прониква в страната по отношение на преследваната секта. И когато суровите стари пилигрими започнаха да я гледат по-скоро със съжаление, отколкото с омраза, когато майките започнаха да я хранят с храната, която даваха на децата си и ѝ предлагаха подслон върху твърдо и скромно ложе, когато малките тъпни ученици престанаха да зарязват игрите си,

за да замерват с камъни бродещата фанатичка, тогава Катерин се върна в дома на Пиърсън и го направи и свой дом.

Сякаш добротата на Илбрахим още витаеше край праха му, сякаш нежната му душа бе слязла от небето, та да въведе майката в правата вяра – нейният свиреп и отмъстителен дух бе смекчен от същите мъки, които някога го бяха събудили. Когато с течение на годините чертите на самотната опечалена станаха познати на всички в селището, тя стана предмет на недълбок, но всеобщ интерес – същество, на което можеха да бъдат дарени иначе безполезните симпатии на всички; Всеки говореше за нея с онази доза съжаление, което бе приятно да усеща човек. Всеки бе готов да ѝ отдели онова малко внимание, което не струва нищо, но показва добра воля. И когато най-подир тя умря, дълга редица от някогашни нейни безмилостни гонители я следваше с благоприлична тъга на лицата и в очите със сълзи, които не причиняват болка, към мястото ѝ до обраслия и хлътнал гроб на Илбрахим.

КРАЙ

© Весела Кацарова, превод от английски

Nathaniel Hawthorne

Източник: <http://dubina.dir.bg>

Сканиране и обработка: Сергей Дубина, 15 юли 2003 г.
Книжното тяло е любезно предоставено от Галина Янакиева

Публикация:

Натаниъл Хоторн, ГОЛЯМОТО КАМЕННО ЛИЦЕ
РАЗКАЗИ

Преведе от английски ВЕСЕЛА КАЦАРОВА

Съставител НАТАЛИЯ КЛИСУРСКА

Художник КОСТАДИНКА МИЛАДИНОВА

Редактор ОГНЯНА ИВАНОВА

Художествен редактор ВЕНЕЛИН ВЪЛКАНОВ

Технически редактор ПЕТЪР БАЛАВЕСОВ

Коректор АЛБЕНА НИКОЛАЕВА

АМЕРИКАНСКА. ПЪРВО ИЗДАНИЕ. ИЗДАТЕЛСКИ НОМЕР 800. ДАДЕНА ЗА
НАБОР 10. I. 1983 г. ПОДПИСАНА ЗА ПЕЧАТ 12. II. 1983 г. ИЗЛЯЗЛА ОТ ПЕЧАТ
25. V. 1983 г. ФОРМАТ 1/16/60/90. ПЕЧАТНИ КОЛИ 17. ИЗДАТЕЛСКИ КОЛИ 17.
УСЛОВНО ИЗДАТЕЛСКИ КОЛИ 15.71.

ЦЕНА 1.34 лв.

ИЗДАТЕЛСТВО „ОТЕЧЕСТВО“, СОФИЯ „Г. ДИМИТРОВ“. КЛОН ЛОЗЕНЕЦ, БУЛ.
„Г. ТРАЙКОВ“ 2а

THE portable hawthorne
viking press, new york 1969
hawthorne's short stories
vintage book's, new york 1946

Съдържание:

Предговор от Наталия Клисурска

Голямото каменно лице

Творецът на прекрасното

Дъщерята на Рапачини

Злочестината на господин Хъгинботъм

Егоизъм или змия в гърдите

Експериментът на доктор Хейдигър

Белегът

Беловласия покровител

Моят роднина майор Молино

Кроткото момче

Амбициозният гост

Мантията на лейди Елеанор

Големия гранат

Пророчески портрети

Сестрите-години

Итън Бранд

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/2406>]